

HomerOS

Cilt / Volume 2, Sayı / Issue 3, 2019, pp. 95-102

E - ISSN: 2667-4688

URL: <https://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/homerOS>

DOI: <https://doi.org/10.33390/homerOS.2.011>

Araştırma Makalesi/Research Article

YUNAN MİTOLOJİSİ'NE PSİKANALİTİK BİR YAKLAŞIM

A PSYCHOANALYTIC APPROACH TO GREEK MYTHOLOGY

Işık ALBASAN *

* Filolog ve Uzman Arkeolog, Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
TÜRKİYE, E-mail: camilla.9035@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8977-4613>

Geliş Tarihi: 9 Haziran 2019; Kabul Tarihi: 26 Temmuz 2019
Received: 9 June 2019; Accepted: 26 July 2019

ÖZET

Mitoloji, birçok araştırma alanının ya da bilimsel çalışmaların temelidir. Edebiyat, felsefe, din, psikoloji ve sanat gibi dallarda mitolojinin etkileri görülmektedir. Aslında mitoloji insanın kendini arayışı, keşfidir; mitoloji aracılığıyla insan, edebiyatı ve sanatı yaratır. Mitolojideki soyut olan her kavram edebiyat ve sanat ile somutlaşır, görsel hale gelir. Bu bağlamda makalede Antik Yunan edebiyatının ve sanatının temeli olan Yunan mitleri çalışılmıştır. Antik Yunan mitlerindeki ruh, beden, yaşam, ölüm kavramları incelenmiş; Antik Yunan yazarlarından örnekler alınmıştır. Ardından evrenin ve insanın yaratılışı mitleri Antik Yunan edebiyatı bağlamında değerlendirilmiştir. Antik Yunan edebiyatının mitlerinden bazıları Jung ve Freud gibi bilim insanlarının görüşlerinden yararlanılarak çalışılmıştır. Soyut bir kavram olan mitolojinin nasıl edebiyat ve sanat ile somut hale geldiği gösterilmiştir. Sonuç olarak Antik Yunan edebiyatının kaynağı olan Yunan mitlerinin felsefi ve psikolojik arka planı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelime: Edebiyat, Mitoloji, Mit, Psikolojik, Yunan.

ABSTRACT

Mythology is the basis of many research fields or scientific studies. There are the effects of mythology on branches as literature, philosophy, religion, psychology, art. In fact, mythology is the exploration of man's self; through mythology man creates literature and art. Every concept that is abstract in mythology is embodied by literature and art, it becomes visual. In this article, the Greek myths, which were the basis of ancient Greek literature and art, were studied. The concepts of soul, body, life, death in ancient Greek myths were examined. Then the myths of the universe and man's creation were studied in the context of Ancient Greek literature. Some of the myths of ancient Greek literature were studied using the views of scientists such as Jung and Freud. It was examined how mythology, an abstract concept, become concrete with literature and art. As a result, the philosophical and psychological background of Greek myths, which was the source of ancient Greek literature, was revealed.

Key Words: Literature, Mythology, Myth, Psychology, Greek.

1. ANTİK ÇAĞ'DA SOYUT KAVRAMLARA BAKIŞ

Antik Çağ insanı devamlı olarak evren, evrenin ve insanın yaratılışı, ruh, beden-ruh ilişkisi, yaşam-ölüm arasında ruhun konumu, insanın bu noktada nerede olduğu gibi sorulara cevap aramış ve bu kavramları düşünmüş, sorgulamıştır. Bu soyut kavramlardan önce edebiyat içindeki personifikasyonlar doğmuş, ardından tüm soyut kavramlar somutlaştırılarak görsel hale getirilmiştir. Bunu da heykelerde, mimaride, sanat eserlerinde görmemiz mümkündür. Bir heykele ya da kısaca sanat eserine baktığımızda arka planında onu oluşturan soyut bir düşüncenin tohumunu görmemiz mümkündür.

1.1. Antik Yunan'da “Ruh”, “Beden”, “Yaşam”, “Ölüm” Kavramlarına Bakış

“Ruh” kelimesinin Antik Yunancadaki karşılığı psyche'dir. “Psyche” kelimesi fiil olarak psykho (soluk almak, nefes almak) kelimesinden türetilmiştir. Psyche kavramını ilk olarak Homeros'ta buluruz. (Dürüşken, 2011: 75-85)

Homeros: Psyche'nin iki anlamı vardır. Öncelikle yaşamla aramızda bir bağ kurar. Bu ya uykudayken ya da uyanıkken olur. İkinci anlamı ise “eidolon” denen gölge, insanın bedeninin imgesidir. Homeros'a göre ruh ölmez; beden ölse de ruh bir gölge, beden bir imgesi olarak var olmaya devam eder. Ayrıca Homeros, psyche-beden kavramlarını ayırdığı gibi başka kavramlar daha ortaya atar. Bunlardan ilki thumos yani zihin kavramıdır. Böylece ilk kez ruh ve zihin kavramları ayrılır. Thumos; duygulanımların ve hareketlerin kaynağıdır. İkinci kavram nous yani akıldır. Burada tüm bilişsel faaliyetler yürütülür. Üçüncü kavram ise menos yani yaşam gücüdür. Bu da bizi ileriye götüren enerjiyi, dürtüyü verir. (Dürüşken, 2011: 75-85)

Homeros'a göre beden ise insanın özü yani “autoi”dir. Bu bağlamda Homeros ilk kez beden, zihin, akıl, yaşam enerjisi, ruh kavramlarını tanımlar. Homeros'ta yaşam ruh-beden bütünlüğü ve biraradalığı olarak tanımlanır. (Uslu, 2012: 211-222)

İlk kez ruh kavramının insanın iki farklı yaşama sahip olduğu inancından geldiği söylenir: Uykudayken olan yaşamı ve uyanıkken olan yaşamı. Buna göre yaşamda ve rüyadaki her şey eşdeğerdir, aynıdır. Eğer insan uykuda bir yere gittiyse, gerçekten de gitmiştir. Bu durum da ruhun varlığını kanıtlar. Ruh bu bağlamda, ikinci beden olarak tanımlanır. (Uslu, 2012: 211-222)

Ruh; uyku, baygınlık ve vecd gibi hallerde bedeni terk eden bağımsız bir yaşam süren ikinci bendir. Yaşamla güçlü bağı sağlar. Fakat ölümle ruh, bu özgürlüğünü kaybeder. Yok olmaz varlığını sürdürür ama bir gölge, imaj, emitasyon, beden taktidi olarak. Kısaca ruh var olmaya devam eder ama bir yaşamı yoktur. (Friedell, 2004: 75-78) Çünkü beden ölüp ruh bedenden çıkınca bir eidolon, gölge olur. Kişinin kendisi değildir. (Rohde, 1925: 21-70)

Homeros'un Odysseia adlı eserinde şöyle geçer: “ Ama kendisi değildi ki bu, görüntüsüydü Herakles'in.” (Homeros, 1999: 601-602) İlyada da Patroklos'un hayaletinden şöyle söz edilir: “Uyurken geldi Patroklos'un ruhu, her şeyi benziyordu ona.” (Homeros, 1971: 104-108) Yani psyche bedeni terk edince bir imgeye dönüşür. Gerçek bir yaşamı yoktur. O kişiye ait bir şeyler taşır. Fakat yine de sonsuza dek var olacaktır. Ölüm asla yok oluş değil, başka bir yaşam formuna geçiştir. Fakat Homeros'ta yine yaşam-ölüm sorunu tam olarak çözülemez. Bu nedenledir ki yaşam hep Yunanlılar için önemlidir. Yeryüzünün bir parçası olmak, her zaman için Hades'teki herhangi bir ölümsüz ruhtan yeğ tutulur. (Rohde, 1925: 16-85)

Homeros'tan sonra sırasıyla Orpheuşçular, Miletos okulundakiler, Pythagorasçılar, Platon, Aristoteles bu konuyla ilgili yorumlar yapmışlardır. Sırasıyla bu yorumlara kısaca bakacak olursak;

Orpheuşçular: M.Ö.6. ve 5.y.y.larda ölüm ve ruh kavramlarına daha farklı bir bakış açısı getirerek kendilerinden sonra gelen Pythagorasçıları etkilemişlerdir. Orpheuşçulara göre

Dionysos Zagreus, Titanlar tarafından parçalanmış ve yutulmuştur. Ancak Athena, Dionysos'un yüreğini kurtararak Zeus'a götürür. Zeus ondan yeni Dionysos'u yaratır. Sonra Zeus, Titanları şimşegi ile öldürür. Titanların küllerinden de insanları yaratır. Titanlar Dionysos'u yedikleri için küllerinde tanrısal bir parça bulunur. Bu nedenle insanlar yarı tanrısal yarı da kötü Titan özellikleri taşırlar. Ve insan ruhu ceza olarak bir beden içine yerleştirilir. Binlerce yıl insan bedenden bedene geçerek ruhunu arındırır. Böylece orfikler ruh-beden düalizmini, arınma ve ruh göçü kavramlarını ortaya atarlar. (Çetin, 2012: 1-17)

Miletos Okulu: Hareket halindeki her şeyin ruhu olduğunu söylerler. (Dürüşken, 2011: 75-85)

Pythagorasçılar: Ruhun tanrısal olduğunu söylerler. Böylece ruh göçü ve ruh-beden düalizmi burada da geçer. (Dürüşken, 2011: 75-85)

Platon: Benliğin yegâne temeli ruhtur. Birinci ben bedenken, ikinci ben ruhtur. Ölüm ise ruhun bedenden ayrılmasıdır. Fakat mimesis kavramından dolayı taşa çevrilip ölümsüz kalmak, salt inorganik bir beden olarak hayat sürmek Hades'teki ruhsal yaşama yeğ tutulur. Beden hep önemlidir. (Uslu, 2012: 211-222)

Aristoteles: "De Anima" adlı eserinde ruhu iki kavramla ilişkilendirir. Birinci kavram harekettir. Yaşamsal bağı ifade eder. İkinci kavram duygulanmadır. Yani ruh şuurlu etkinliklerin toplamından sorumludur. (Uslu, 2012: 211-222)

Bickel'in ifade ettiği gibi Yunanlılarda yaşam ve beden her zaman birincildir, önemlidir; gerçek, somut her şeye yeğ tutulur. Bu da soyut olan her şeyi somutlaştırmaya yol açar. İşte buradan da edebiyat eserleri, heykeller, personifikasyonlar doğacaktır. (Uslu, 2012: 211-222)

1.2. Antik Çağ'da Evren Anlayışı

Yunanlılarda ruh-beden, ölüm-yaşam kavramlarındaki bu ikilikler, paradokslar olduğu gibi aynı zıtlıklar evrenin yaratılışında da, Yunan dininin genelinde de vardır. Bu zıtlıklar somutlaştırılarak çözülmeye çalışılmıştır.

Öncelikle evren anlayışlarına bakacak olursak, ilk evren modelini Hesiodos'un "Theogonia" adlı eserinde bulmaktayız. Khaos-kosmos karşıtlığından evren doğmuştur. Düzensizlikten düzene bir geçiş olur. Evrendeki ilk üç öge Khaos, Gaia, Eros'tur. Gaia, Uranus'u doğurur. Uranus, Gaia'nın eşi olur. Hem birbirlerinin tamamlayıcısı hem de zıttıdır. Zıtlıktaki birliği görürüz. Yeryüzü-Gökyüzü hem zıt hem de birdir. Gökyüzü ve Yeryüzü Kronos'un orak darbesiyle ayrılır. Bu olaydan sonra sırasıyla tanrılar doğar. (Dürüşken, 2014: 17-62)

Hesiodos'taki bu evren anlayışı Orpheusçularla tersine çevrilir. Hesiodos'ta her şey düzensizlikten düzene, bütüne geçiyse; Orpheusçulukta da parçadan bütüne parçaya döngüsünü taşır. Dionysos bu kavramları hikayesiyle kendinde toplar. Önce dağılır, parçalara ayrılır, sonra bir araya gelir, bütünlüğe ulaşır. (Vernant, 2016: 71-89)

En baştaki ruh-beden, yaşam-ölüm ikileminden sonra iki farklı evren anlayışını da görmek mümkündür. Fakat Yunan dinine genel olarak baktığımızda zaten bu zıtlıkları dinin kendisinde de görmemiz mümkündür. Bu zıtlıklar karşımıza psikoloji de çıkar. (Vernant, 2016: 71-89; Fridell, 2004: 68-75)

Vernant'ta (2016) ve Fridell'da (2004) bize anlatır. Örneğin genel olarak Yunan tanrıları ikiye ayrılmıştır: yeraltı (cythonik) ve gökyüzü tanrıları. Bu da bize evrenin yaratılışından beri var olan zıtlığı anlatır. Zeus figürünün kendisine bakacak olursak bu zıtlık orada da karşımıza çıkar. Quirius (Rüzgar), Ombiros (Yağmur), Bronton (Yıldırım) hep Zeus'un gökyüzü ile ilgili epitetleri; chthanios, katachthonios, milichios (yer altından, dipten gelen) yer altı ile ilgili epitetlerdir. Apollon'da benzer özellikler vardır. Oklarıyla şifalandırıldığı gibi cezalandırır da. İnsandaki karmaşıklık tanrılara da sirayet eder. Tanrılar da

dünyasallık olduğu gibi insanlarda da tanrısallık vardır. (Vernant, 2016: 71-89; Fridell, 2004: 68-75)

1.3. Prometheus ile İnsanın Dönüşümü

Prometheus figürü, insanın bu olaylar zinciriyle geçirdiği dönüşüm ve kurban kavramı Yunan dininde, mitolojisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bağlamda kurban kavramı ön plana çıkar. Zaten esas kült yerinin esas merkezi kurbanın gerçekleştiği sunaklardır. Bu da bize kurban kavramının Yunan dininde oldukça önemli bir konuma oturduğuna işaret etmektedir.

Kurban insan ile Tanrı arasında temas sağlayan bir araçtır. Prometheus kurbanı başlatan ilk kişidir. Prometheus, kurban sırasında insanların yararına seçim yapar. Bu nedenle Tanrı insanları Pandora ile cezalandırır. Fakat Prometheus bu kez ateşi insanlara verir. Sonunda bu kez kendisi cezalandırılır. Bu nedenle kurban, Tanrı ile insan arasında aracı gibidir; İlahi ile insani konumu ayıran kutsal eylemdir. Ateş ise kurbanı Tanrı'ya ulaştıran araçtır. Kurbanla hep bu olay hatırlatılarak Zeus'un iradesi ve konumu hatırlatılır. İnsanlar, hayvanlar ve tanrılar arasına konur. (Vernant, 2016: 55-71)

Fakat bu olayın sadece bir yüzüdür. Diğer açıdan bakarsak bu olayla insanın bireyselleşme, doğaya egemen olma çabasını ve bunun sonucu gelen acıyı-dönüşümü görürüz. Kendi başına karar verme, hybris (kibir)in getirdiği yaratıcı enerjiyle girişilen bağımsız bir eylemi Prometheus ile görürüz. Prometheus ateşi insanlara vererek doğanın bilgisine karşılık insanın teknesini yani teknik bilgisini koyar. Bundan böyle insan aklı yanında, zekasını da kullanır. Fakat bu cezayı ve acıyı da getirir. Böylece insanın dönüşümü başlar. Görüldüğü gibi paradokslar sonucu her şey daha somut olmaya başlar. (Dürüşken, 2014: 17-62)

1.4. Kişileştirmeler, Heykeller ve Tapınakların Oluşumu ve “Mimesis ve Somutlaştırma” Kavramları

Yunan dinindeki ve mitolojisindeki ilk kişileştirmeler, somutlaştırmalar aslında edebiyatla görülür. Ardında görünmeyeni görünebilir yapma adına Yunanlılar bu tanrısal güçlere görünebilir bir form vermeye başladılar. Böylece somutlaştırma gerek heykel alanında gerekse tapınaklarla, kutsal alanlarla mimaride başladı. (Vernant, 2016: 321-333)

İlk zamandan beri amaç görünmeyeni, bu dünyaya ait olmayanı görünür yapma ve belli bir yere koyma vardır. Somutlaştırma Tanrıyla bağ kurma amaçlıdır. Tanrılarla başladığımızda ilk olarak edebiyatta karşımıza soyut bir Tanrı çıkar. Bu kavramı ya da tanrı figürünü etkili yapmak adına anikonik formlar, arkaik idoller ortaya çıkar. Bu tarz sayısız kelime anlamı taşıyan form vardır. Örneğin; ksoanonlar. Tanrısaldırlar, doğaüstü şartlarda var olup, insanlık tarihi kadar eskidirler. Böylece görünmeyenin kişileştirmesi ortaya çıkar. (Vernant, 2016: 333-349)

Yine Tanrının evi kavramından tapınak ile de somutlaştırma yapılarak tanrısal bağ güçlendirilir. Fakat M.Ö. 5. ve 4.y.y.a geldiğimizde artık antropomorfik ve therimorfik figürler ortaya çıkmaya başlar. Bunlar arkaik, eski formlardan farklı olarak tamamen insana benzeyen figürlerdir. Tanrıyla kutsal bağ amacı ve görünmeyenin kişileştirmesi farklı bir boyut kazanır. Görünen taklit edilmeye başlanır. Özellikle Platon'un mimesis kavramının görsel halini görürüz. Her şey idealar dünyasının bir taklididir, sanat ise taklidin taklidi yani görünenin taklididir. Artık bu figürlerle sadece tanrısal bağ kurmaz, güç ve otorite vurgularını da görürüz. (Vernant, 2006: 353-373)

Antropormizm yani görünenin taklit edilmesi sadece Tanrı ve Tanrıça heykellerinde karşımıza çıkmaz. Daha önce bahsettiğimiz diğer soyut kavramlar olan ama insanlar için önemli olan uyku, ölüm, ruh, eros (sevgi), barış, zenginlik, sonsuzluk, hafıza, zihin gibi kavramlarda da karşımıza çıkmaktadır. Artık klasik dönemde başlayan bu durum bir akım gibi Helenistik dönemde daha da yaygınlaşır. (Gürel, 2007: 537-469)

Artık her şeyin somutlaşmaya başladığını görürüz. Neden antroporfizm sorusu ise bizi ilk baştaki ruh-beden karmaşasına götürür. Ruh sadece gölgedir, var olmaya devam eder ama bedensiz bir yaşamı yoktur. Bu da Yunanlılar için gençliğin, yaşamın ise insan bedeninin ne kadar önemli olduğu sonucuna götürür bizi. Bu nedenle de diyebiliriz ki tanrılar, personifikasyonlar hep antropomorfiktir. Diğer bir nedende diğer iki bölümde de vurguladığımız gibi Yunan dininin içinde insan psikolojisine uygun olarak paradokslar, zıtlıklar barındırmasıdır. Bu da Vernant'ın dediği gibi, "tanrılarda dünyasallık, insanlarda da tanrısallık vardır."

2. MITLER, MİTİK DÜŞÜNCENİN YAPISI VE PSİKOLOJİK ARKA PLANI

Daha öncede vurguladığımız gibi Yunan dini mitolojisi içinde paradokslar barındıran kompleks ve karmaşık bir dindir. Bunun somutlaşması, sanatla yani heykellerle, tapınaklarla görsel hale gelmesinin arkasında hep bir düşüncenin, kafanın içindeki psikolojik bir arka planın yansımalarıdır. Mitoloji bu bağlamda bizim için geçmiş ve şu an arasında köprü kurması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Neden-nasıl sorularına yanıt olarak, mitoloji doğar. Mitler, dilsel biçimleri, kozmolojik düşlemi, ahlaki ve dinsel kabulleri içermektedir. Kısacası insan doğasına özgü semboller toplamı mitolojidir. (Gürel, 2007: 537-469)

2.1. Mitlere Psikolojik Açıdan Bakmak

Mitoloji, Mit bilimi demektir. Mit ise doğüstü varlıkların eylemlerinin öyküsüdür ve geçmişin, kutsalın ve kültürün aktarımıdır. Mitlerin yorumlanması ilk kez M.Ö.4. ve 3.y.y.larda yaşamış olan Euhemenos ile olur. Ona göre mitlerdeki tipler, geçmişte yaşayanların tanrısal şekilleridir. Bu tarihten sonra Hümanizme kadar mitlerle ilgili detaylı incelemeler yapılmaz. Aydınlanma çağında mitler önemsenmez. Romantizm döneminde insan kültürünün ana kaynağı olarak tekrar ele alınırlar. (Taş, 2000: 57-72)

Fakat asıl bilimsel olarak mitlere bakış 19.y.y. da Wagner, Nietzsche ve Bergson ile olur. Bu yüzyılda mitlere bakan iki okul vardır. İlki Kuhn ve Müller'in olduğu okul. Onlar mitlere linguistik açıdan bakıp belirli çerçeveye ya da kalıba mitleri oturtmaya çalışırlar. Diğer okul ise Tylor ve Frobenius'un okuludur. Onlarda etnografya, evrim açısından konuya yaklaşım mitleri aklileştirirler. İlk kez Freud ve Jung ile ise mitler psikolojik açıdan ele alınır. Kısacası mitoloji, ilkel psikoloji veya arke psikoloji olarak değerlendirilebilir. (Taş, 2000: 57-72)

2.3. Sigmund Freud ve Mitler

Mitler, psikanalizle denek hale getirilir. Freud ilkel insanlarla, nevrotikler arasında özdeşlik kurar. Nevrotiklerin psikanalizi demek ilkelerin psikanalizi demektir. Freud'a göre mit, insan doğasının derinliklerinden kaynaklanır. Bu bir içgüdüdür. Bu içgüdülerden en önemlisi Oedipus Kompleksidir. Totem ve tabularında altında bu düşünce vardır. (Freud, 1994: 76-101)

Freud (1994) günlük psikanalizlerle tarih öncesi mitler hakkında bu konuya karar verir. Analoji yapar. Freud'a göre insan doğasında iki kavram vardır: Cinsellik ve saldırganlık. Bu bağlamda Freud, Eros figürü üzerinde durur. Eros, Freud'a göre ayakta kalmamızı ve çoğalmamızı sağlayan yaşam dürtüsüdür. Bu bağlamda ölüm ve yaşam olmak üzere iki temel içgüdü bulunmaktadır. Eros olarak adlandırılan içgüdü, kişiyi yaşamasını sağlayan davranışlara yönlendirdiği için önemlidir. Cinsellik bunun önemli yansımalarındandır. Freud'un libido dediği kavramdır. (Freud, 1994: 76-101)

Bir başka kavramda Hermaphroditizmdir. Aphrodite ve Hermes'in çocukları olan Hermaphroditos bir bedende hem dişi hem erkek özelliklerini bir arada taşımaktadır. Freud bu kavramdan kadının erkek organını kıskanması ve erkeğin kadın organını kıskanması yani klitoris-libido arasındaki ilişkiyi açıklar. (Freud, 1994: 76-101)

Freud'un (1994) her şeyin altında yatan sebep olarak gördüğü iki kompleks vardır: Oidipus ve Elektra kompleksleri.

Elektra: Bu kompleksi psikolojiye Freud kazandırır. Freud'un 3-6 yaş arasına fallik dönem dediği dönemde kız çocuğun babaya bağlanmasını, ilgi duymasını, annesine düşmanlık beslemesini ifade eder. (Freud, 1994: 76-101)

Oidipus: Bu kompleks de Freud tarafından bulunmuştur. Oidipus, Thebai kralı Laios ile Iokaste'nin oğludur. Bu efsane erkek çocuğun annesine duyduğu bilinçsiz yakınlık nedeniyle babasını kıskanmasını ve bununla ilgili ruhsal bozukluğunu ifade eder. Freud'a göre 3-6 yaş arası fallik dönemlerde çocuklar babayı rakip olarak görür, annesinin gözdesi olmaya çalışır. (Freud, 1994: 76-101)

2.3. Carl Gustav Jung ile Arketipler

Jung, (2015) mitlerin evrensel, kolektif ve estetik bir niteliğe sahip olduğuna dikkat çekerek rüya ve efsanelerde ortaya çıktıklarını ifade etmiştir. Dinamik mitler, kolektif bilinçaltının arketipleridir. Kişisel bilinçaltında yer alan kolektif bilinçaltı, duygusal-düşsel zihin yapıları olan arketipleri barındırır. Jung arketipleri insanın sahip olduğu, hayvanların ise sahip olmadığı içgüdüsel düşünce ve davranış kalıpları olarak nitelemekte ve arketipler ile içgüdüler arasında paralellik olduğunu ileri sürmektedir. (Gürel, 2007: 537-569)

Jung'a göre (2015) Tanrı bir mit değil; insanın içindeki tanrısallıktır, bu nedenle Jung'a göre tanrılar antropomorfiktir. Ayrıca insan doğası gereği her şeyi imgelerle ve sembollerle ifade eder. Bu nedenle de Yunan sanatı her şeyi somutlaştırır. Jung'ta Freud gibi hermaphrodit kavramını kullanır. Ruhta hem dişi hem erkek enerjinin olmasıdır. Bilinçdışı bir olgudur. (Jung, 2015: 1-17)

Ayrıca Jung (2015) harmonia (uyum) kavramında bahseder. Bilindiği gibi Mars ve Venüs'ün kızlarıdır. Harmonia, yıkıcılıkla, sevginin birleşimi olup insan ruhunun paradokslarını yansıtır. Benzer durum Yunan dininde de vardır. Evren paradokslar üzerine kuruludur. (Jung, 2015: 1-17)

Jung'a (2015) göre arketiplerden ilki annelik arketipidir; anne arketipinin kökeni, eski zamanlara, ana Tanrıça kavramına dayanır. Kybele bu bağlamda en eski örneklerdendir. Tanrıçalardan kaynaklanan bu anaerki etki günümüze kadar ulaşır. Jung'a göre anne imajı da hem olumlu hem olumsuz olabilir. Olumlu anne olarak Demeter örnek olarak gösterilirken, olumsuz anne olarak ise Prokyne ve Itys gösterilebilir. (Jung, 2015: 1-17)

Yani her şey içinde olumlu-olumsuz anlamları tıpkı Yunan tanrıları gibi taşır; çift yönlüdür. Örneğin benzer zıtlıklar tanrıların kendinde de vardır. Dioskourlar ölümlü yanı ölümsüz yanı temsil eder. Dionysos ve Maeneadlar baktığımızda hem neşeyi, sevinci sembolize ederler. Hem de çılgınlığı, dönüşümü de beraberlerinde getirirler. Jung annelik arketipi dışında ruh, dönüşüm arketiplerini ortaya atar. Jung'a göre ruh aktif, canlı ve hareketli bir varlıktır; canlandırır, uyandırır, kışkırtır. Ruh, dinamik ilkedir. Yaşam ile ölüm arasındadır. Ruh içinde hem iyiyi hem kötüyü barındırır. (Jung, 2015: 17-45)

Ayrıca Jung; (2015) orfiklerle aynı görüşü paylaşırlar. Parçadan-bütüne geçme çabası, ruhun bedenden bedene geçerek kendini dönüştürmesi Jung'da da vardır. (Jung, 2015: 17-45)

2.4. Psikolojide Mitlerin Kullanımı

Mitlere psikoloji gözlüğüyle bakan iki temel isim olan Freud ve Jung'u inceledik. Fakat bunun dışında da mitolojik öğeler, hikayeler psikolojide de ve bu literatürde geniş yer bulmuştur.

Hilman psikenin, diğer deyişle Jung'un ortaya attığı bilinç ve bilinçdışını içeren kişiliğin temelini mitlerden oluştuğuna dikkat çekmekte ve bu bağlamda psikolojinin de bir nevi mitoloji olduğunu ileri sürmektedir. (Gürel, 2007: 537-569)

Psikolojide Freud ve Jung tarafından kullanılan Oedipus, Elektra, Eros, Hermaphroditos gibi mitolojik öykülerden türetilen birçok psikolojik komplekslere değinmiştik. Kısaca diğer mito-psikolojik kavramlara bakacak olursak;

Androgynos: Canlıların düalizmini ifade eder. Aristophanes, eskiden insan soyunun kadın ve erkek olarak ayrılmadığını bir arada olduğunu sonra Zeus'un cezası ile ayrıldığını anlatır. Psikolojide, androjen kişi karşı cinsle ortak denilecek davranışlar sergiler. (Gürel, 2007: 537-569)

Freud (1994) ve Jung'un (2015) bahsettiği Hermaphroditos'ta bu kavrama benzer. Kadın –erkek bir bedendedir.

Andromeda: Zor koşullardan kurtulmak için kurtarıcı bekleyen kadınları ifade eder. Perseus'un kurban edilmek üzere olan Andromeda'yı kurtarıp evlenmek istemesi hikayesinden oluşur. Sindrella kompleksi de aynıdır.

Akhilleus: Sözde yetkinlik sendromudur. Ölümsüz gözüken, ama ölümcül hassasiyete sahip yarıdır. (Gürel, 2007: 537-569)

Atreus/Herakles: Babanın oğlunu öldürme isteğidir.

Janus: Her şeyin iki yönü vardır. Zıtlıkların birliğini ifade eder.

Medusa: Freud bu teoriyi ortaya atar. Freud'a göre Medusa'ya bakanın taş kesilmesinin iki sebebi vardır: İlki kastrasyon korkusu; ikincisi cinsel çekimdir. Bu da Medusa'yı femme fatale yapar. (Gürel, 2007: 537-569)

Iokaste/Phaidra: Annenin oğluna beslediği patolojik bağımlılık ve erotik duyguları ifade eder. (Gürel, 2007: 537-569)

Persephone: Holtzman ve Kulish bu figürü Freud'un Oidipus kompleksine bağlarlar. Jung ise bu figürü anne arketipiyle bağlantılı olarak görür. Anneyle özdeşleşmek isteyen ama bir yandan da anneden uzaklaşıp bireysel olmak isteyen kişileri simgeler. (Gürel, 2007: 537-569)

Thanatos/Eros: Thanatos ölüm tanrısı; Eros ise aşk tanrısıdır. Freud'un kişilik kuramına göre İd'i sembolize eder. İd iki temel bileşenden oluşmaktadır. Yapıcılığı simgeleyen Eros ile yıkıcılığı, saldırganlığı simgeleyen Thanatos. (Gürel, 2007: 537-569)

Psyche: Tüm canlıları harekete geçiren yaşam ve tinsellik ilkesini, ruhu simgelemektedir. Eros ile aşkı oldukça önem taşır. Jung'a göre psyche bilinçli ya da bilinçsiz tüm duygu ve davranışları içerir. (Gürel, 2007: 537-569)

3. SONUÇ

Görüldüğü gibi hemen her alanın kökenine baktığımızda mitolojiyi bulmamız mümkündür. Öncelikle Antik Yunan dininin temel soyut kavramlarına bakarsak ruh-beden-yaşam-ölüm hemen hepsi mitoloji içinde yoğrulmuş paradokslar içeren kavramlardır.

Gerek bu soyut kavramlar gerek Yunandaki evren anlayışları, Prometheus figürüyle Yunan dinini şekillendiren kurban kavramı, yine Prometheus figürünün psikolojik arka planı, bu bağlamda insanın kendi içinde yaşadığı dönüşüm mitlerle ya da insanın bilinçdışında, kültüründe getirdiği alt düşüncelerle oluşmuştur.

Bu düşünce formları zamanla somutlaşmış, önce bu somutlaşmanın izleri edebiyattaki kişileştirmelerle, ardından mimari ve heykelle vücut bulmuştur. Felsefede doğup gelişen mimesis kavramıyla, bu somutlaşma daha farklı bir boyut kazanmıştır. Yunanlılar bu şekilde bir şeyleri gözle görülür yaparak insan üzerinde etkiyi daha fazla artırmışlardır.

Tabi ki mitoloji sadece edebiyatı, felsefeyi, dini, sanatı şekillendirmemiş; bir dinden ve bunun en önemli kaynağı mitolojiden söz ediyorsak psikolojiyi yani insan ruhunu temelden

şekillendirmiştir. Her mit insan ruhunu şekillendirdiği gibi insan ruhu da içinde barındırdıkları ile olayları bir heykeltraş gibi şekillendirmiş, zaman zaman dönüştürmüştür. Freud ile Jung ile başlayan, mitolojiye psikoloji gözlüğüyle bakma olayı günümüzde dahi hala sürmektedir.

Görülmektedir ki mitoloji geçmiş-şu an-gelecek arasında bir köprü, aracıdır. Yunan dini yani paganizm çözülmeyi bekleyen sorularla hala hemen hemen her alanı etkilemektedir. Unutmamalıyız ki her somut şeyin arkasında, -bu ne olursa olsun- bir düşünce formu, soyut bir tohum vardır.

KAYNAKÇA

- ARISTOTELES, 2011, *Ruh Üzerine*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- BREMMER, J., 1993, *The Early Greek Concept of the Soul*, Princeton University Press, Princeton.
- CORNFORD, F.M., 1923, *Greek Religious Thought*, Leonold, London.
- ÇETİN, Z., 2012, "Zihnin Kökenleri: Mitolojiden Felsefeye Antik Yunan'da Ruhun Üniterleşme Süreci", *Dergipark*, 2012/17, 1-17.
- DİNÇMEN, K., 2006, *Psykhitria ve Mythos*, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- DURKHEIM, E., 2005, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, EskiYeni Yayınları, Ankara.
- DÜRÜŞKEN, Ç., 2011, "Antikçağ'da Psykhe Kavramına Genel Bakış", *Navisalvia Dergisi*, No.15, 75-85.
- DÜRÜŞKEN, Ç., 2014, *Antikçağ Felsefesi*, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- FREUD, S., 1994, *Psikanaliz Üzerine*, Say Yayınları, İstanbul.
- FRIEDEL, E., 2004, *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*, Alfa, İstanbul.
- GÜREL, E., 2007, "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması", *Sosyal Bilimler Dergisi Ege Üniversitesi*, 35/8, 537-569.
- Hesiodos, 1960, *Bütün Eserleri*, Can Yayınları, İstanbul.
- Homeros, 1971, *İlyada*, Can Yayınları, İstanbul.
- Homeros, 1999, *Odysseia*, Can Yayınları, İstanbul.
- JAEGER, W., 2011, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- JUNG, C.G., 2015, *Dört Arketip*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- ONIONS, R., 1988, *The Origins of European Thought*, Cambridge University Press., Cambridge.
- ROCK, R.K., 1931, *God in Greek Philosophy*, Princeton University Press., Princeton.
- ROHDE, E., 1925, *Psyche, The Cult of Souls and Relief in Immortality among the Greeks*, Brill, London.
- TAŞ, İ., 2000, "Mit ve Mitik Düşüncenin Yapısı", *Dini Araştırmalar*, 3-8, 57-72.
- USLU, S., 2012, "Mitos Temelli Ruh Tasarımının Bir Örneği Olarak Homeros'ta Psykhe Kavramı", *Dört Öge*, Yıl1, Sayı 2, 221-222.
- VERNANT, P., 2006, *Myth and Thought among the Greeks*, Zone Books, NewYork.
- VERNANT, P., 2012, *Antik Yunan'da Mit ve Tragedya*, Kabalcı, İstanbul.
- VERNANT, P., 2016, *Antik Yunan'da Mit ve Din*, Alfa Yayıncılık, İstanbul.